

АНОТАЦІЯ

Коврига Ю.В. Екзистенційні проблеми в прозі Л. Улицької (на матеріалі романів «Казус Кукоцького» і «Даніель Штайн, перекладач») – кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2021.

Дисертація присвячена вивченню особливостей втілення екзистенційних проблем у прозових творах однієї з провідних сучасних російських письменниць Людмили Євгенівни Улицької на прикладі її романів «Казус Кукоцького» і «Даніель Штайн, перекладач».

Актуальність теми зумовлена, з одного боку, місцем і значенням творчості Л. Улицької в літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ століть, а з іншого – недостатньою увагою дослідників до екзистенційних проблем творчості письменниці, які в її творах останніх десятиліть посідають дедалі важливіше місце.

Метою дослідження є характеристика особливостей втілення екзистенційних проблем у романах Л. Улицької «Казус Кукоцького» і «Даніель Штайн, перекладач».

У дисертації *уперше* на основі комплексного аналізу екзистенційних проблем у романах Л. Улицької «Казус Кукоцького» і «Даніель Штайн, перекладач» схарактеризовано особливості реалізування екзистенційної проблематики в прозовій творчості письменниці; запропоновано типологію хронотопу в романі «Казус Кукоцького» та описано особливості кожного з виділених типів – інфернального, онейричного, топографічного й психологічного; встановлено інтертекстуальні зв'язки роману «Казус Кукоцького» з «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі й романом «Нудота» французького філософа-екзистенціаліста Ж.-П. Сартра; схарактеризовано роль «ситуацій на межі» в романі «Даніель Штайн, перекладач».

У першому розділі – «Творчість Л. Улицької в науково-критичній рецепції» – подано результати вивчення положень критичних статей і літературознавчих досліджень, присвячених як загальним проблемам творчості письменниці, так і окремим її творам і аспектам, які показали, що, незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених творчості Л. Улицької, у літературознавстві не сформувалося єдиної думки ні щодо розуміння творчості письменниці в цілому, ні щодо інтерпретування окремих її аспектів і творів. Навіть проблематика творів Л. Улицької трактується літературознавцями неоднозначно. Дехто розглядає її твори як оповідь про різних неповноцінних людей і злидарів, життєпис яких сповнений безліччю фізіологізмів і біологізмів (Л. Куклін, О. Рижова, Є. Щеглова). Інші ж, навпаки, акцентують увагу на глибокій філософській проблематиці творів Л. Улицької, відзначаючи, що автор порушує питання життя і смерті, сенсу життя, призначення людини, взаємин між людьми, любові, боргу, свободи, відповідальності людини за тих, хто живе поруч із нею та ін. (Н. Єгорова, Т. Скокова, М. Кнуровська).

У другому розділі – «Екзистенційні проблеми та шляхи їхнього вирішення в романі Л. Улицької “Казус Кукоцького”» – запропоновано аналіз названого твору щодо особливостей втілення в ньому екзистенційних проблем. Виявлено, що центральною в романі є проблема життя і смерті. Письменниця акцентує увагу на початку життя (моменті народження) і його закінченні (фізичній смерті), а також на ставленні людини до цих подій. У романі порушено питання про загробне життя, у зв'язку із чим письменницький інтерес зосереджується навколо проблеми підготовки до безтілесного існування й таємниці великого переходу.

З'ясовано, що з-поміж низки репрезентованих у творі проблем важливою є також проблема пошуків людиною сенсу життя і свого місця в цьому світі. Через зображення характерів і подій письменниця намагається віднайти відповіді на питання, які здавна хвилювали людину, – «Як бути?» і «Яким бути?». Для автора роману важливими виявляються екзистенційні

категорії самотності, замкнутості й безвиході.

Проаналізовано хронотоп роману «Казус Кукоцького», виявлено й схарактеризовано його види: *топографічний* (зовнішній), який представлений пейзажними характеристиками й фізичними локусами, де перебувають персонажі; *психологічний* (або внутрішній), який стосується внутрішнього просторово-часового континууму персонажів і відображає як статику, так і динаміку їхнього емоційно-чуттєвого стану; *онейричний*, що поданий просторово-часовим континуумом снів персонажів і так званого третього стану; *інфернальний*, який формують різні локуси, що наділені мортальною семантикою. Установлено кореляцію внутрішнього й зовнішнього хронотопів. У контексті досліджуваного роману хронотоп відзначається амбівалентною семантикою за ознакою вітальності – мортальності. З'ясовано, що на метафоричному рівні просторово-часовий континуум роману репрезентує категорії старіння і вмирання, розпаду, в'янення, самотності, приреченості й безвиході.

Схарактеризовано онейричний простір і позасюжетні елементи роману, у яких спостерігається частотне використання біблійних та літературних алюзій, що відсилають читачів як до загальновідомих уявлень про смерть і життя після смерті, так і до текстів, що становлять скарбницю світової культури. Акцентовано увагу на символічності й образності онейричного простору і позасюжетних елементів. Установлено кореляційний зв'язок між образами й мотивами, що закодовані в них: образ піску – мотив очищення, образ кулі – мотив циклічності, образ дороги – мотив пошуку істини, образ мосту – мотив випробування, образ маски – мотив приховування та ін.

З'ясовано наявність інтертекстуальних зв'язків роману «Казус Кукоцького» з «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі. Висвітлено «точки перетину» цих творів, які виявляються на рівні елементів мотивного комплексу (мотив мороку й темряви, дороги й подорожі), а також на рівні пейзажних образів (в одному з епізодів містичної другої частини роману

«Казус Кукоцького» простір організовано відповідно до улаштування пекла в «Божественній комедії» Данте).

Установлено кореляцію роману «Казус Кукоцького» з романом французького письменника-екзистенціаліста Ж.-П. Сартра «Нудота». Зазначено, що алюзивним елементом у творі Л. Улицької є мотив нудоти, який в обох випадках репрезентує відторгнення колишнього знання, що за нових умов здається героям неправильним, зайвим і навіть обтяжливим. Відзначено, що найвищим ступенем процесу внутрішньої трансформації персонажів є прозріння і набуття нового «я». Розглянуто дотичні сартрівським образи-символи, які знайшли втілення в романі «Казус Кукоцького»: смерч-вихор, туман-серпанок, прірва-провал, образ живого мерця, образ маски та ін. Акцентовано, що одним з алюзивних елементів у досліджуваному романі є образ рятівної музики (це один з лейтмотивів роману Сартра), і, як і у сартрівському творі, цією музикою є джаз.

Третій розділ – «Екзистенційні проблеми як смисловий центр роману Л. Улицької “Даніель Штайн, перекладач”» – присвячений аналізу названого роману, у якому проблеми екзистенційного характеру є панівними. Схарактеризовано низку екзистенційних проблем, які авторка порушує у своєму творі, – віри і безвір'я, життя і смерті, особистої свободи і відповідальності.

Відзначено, що однією із центральних ідей роману є ствердження цінності людського життя, і крізь призму цієї ідеї висвітлено категорії, які, на думку Л. Улицької, є квінтесенцією людського існування: віра, свобода, щастя, внутрішня гармонія та ін. Однією з провідних у романі є проблема віри і її значення в житті людини. Це безпосередньо пов'язано з тим, що головним героєм твору є католицький священник. Письменниця вбачає у вірі ту опору, яка можеврятувати людину, не дати їй впасти у прірву розпачу або здійснити самогубство. У контексті досліджуваного роману віра допомагає героям впорядкувати життя, здолати труднощі й пережити важкі часи.

Аналіз особливостей інтерпретації Л. Улицькою проблеми життя і смерті в романі «Даніель Штайн, перекладач» дозволяє стверджувати, що письменниця не розглядає ці два явища окремо одне від одного. Розуміння нерозривного зв'язку життя і смерті, погляд на смерть як на перехід до безтілесного існування є важливим елементом світогляду авторки. Відображена в романі танатологічна рефлексія покликана допомогти людині подолати страх смерті, вибудувати нову модель життя, спрямовану на духовне піднесення. У романі констатовано думку: хто доручив своє життя Богу, той нічого не боїться.

Аналіз проблеми свободи засвідчив, що в романі «Даніель Штайн, перекладач» репрезентовано різні типи свободи: свобода внутрішня й зовнішня, реальна й ірреальна, благосна й протиприродна. Висвітлюючи проблему свободи, Л. Улицька постулює думку, що свобода є важливим і невід'ємним складником людського життя, бо робить його повноцінним і гармонійним. У контексті досліджуваного роману дотичною до проблеми свободи є проблема відповідальності. Письменниця розглядає ці дві категорії в нерозривному зв'язку і зосереджує увагу на неминучості тягаря відповідальності за вчинки, що були скоєні в бажаній свободі.

Висвітлено суть поняття «ситуація на межі», яке є одним з ключових у філософії екзистенціалізму. Виявлено й схарактеризовано низку таких ситуацій у романі «Даніель Штайн, перекладач», які відображені у творі двома векторами – війною і хворобами. Зазначено, що в такому малому розмаїтті сконцентована вкрай важлива інформація щодо впливу кризових ситуацій на людину. Проаналізовано внутрішні трансформації, які відбуваються з персонажами в «ситуаціях на межі», – переосмислення моральних цінностей, зміна життєвих пріоритетів і світогляду в цілому.

Розглянуто форми й прийоми психологізації в романі «Даніель Штайн, перекладач». З'ясовано, що панівною у творі є пряма форма психологічного зображення. Це зумовлено своєрідністю структури роману, який складається із щоденникових записів, листів, уривків з біографій, газетних вирізок та

інтерв'ю, розшифрувань аудіозаписів, протоколів допитів. Усе це дало змогу авторці схарактеризувати його як «книгу-колаж». Відповідно до цього провідним прийомом психологізації є психологічний самоаналіз.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що екзистенційні проблеми у творчості Л. Улицької займають важливе місце, причому в романі «Даніель Штайн, перекладач» вони стають смисловим центром, підпорядковуючи проблеми більш приватного характеру.

Ключові слова: Л. Улицька, екзистенційний, проблема, роман, хронотоп, життя, смерть, онейричний, інтертекстуальний, мотив, «ситуація на межі», форми психологізації.

ABSTRACT

Kovryha Yu.V. Existential problems in the prose of L. Ulytska (based on the novels “The Kukotsky Enigma” and “Daniel Stein, Interpreter”) – qualifying scientific thesis, on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a Doctor of Philosophy in specialty 035 Philology. – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to the study of the peculiarities of the implementation of existential problems in the prose works of one of the leading modern Russian writers Lyudmyla Ulytska on the example of her novels “The Kukotsky Enigma” and “Daniel Stein, Interpreter”.

The relevance of the topic is caused, on the one hand, by the place and significance of L. Ulytska's work in the literary process of the late XX – early XXI centuries, and on the other – by the lack of researchers' attention to the existential problems in the writer's works, which take more and more important place in her works of recent decades.

The aim of the study is to characterize the peculiarities of the implementation of existential problems in L. Ulytska's novels “The Kukotsky Enigma” and “Daniel Stein, Interpreter”.

In the dissertation, **for the first time**, based on a comprehensive analysis of existential problems in L. Ulytska's novels "The Kukotsky Enigma" and "Daniel Stein, Interpreter", we have characterized the peculiarities of the implementation of existential problems in the writer's prose works; it has been proposed the typology of chronotope in the novel "The Kukotsky Enigma" and described the peculiarities of each of the selected types – infernal, oneiric, topographical and psychological; it has been established the intertextual connections of the novel "The Kukotsky Enigma" with Dante Alighieri's "Divine Comedy" and the novel "Nausea" by the French existentialist philosopher J.-P. Sartre; it has been described the role of "situations on the edge" in the novel "Daniel Stein, Interpreter".

The first part – "L. Ulytska's works in the scientific and critical reception" – presents the results of studying the critical articles and literary studies devoted to both the general problems of the writer's creation, and its individual works and aspects, which showed that, despite a large number of scientific works devoted to L. Ulytska's works, in the study of literature there was no consensus either on understanding the writer's works as a whole, or on the interpretation of its individual aspects. Even the range of problems of L. Ulytska's works is interpreted ambiguously by literary critics. Some consider her works as a story about various inferior people and beggars, whose biography is full of many physiologisms and biologisms (L. Kuklin, O. Ryzhova, Ye. Shcheglova). Others, on the contrary, focus on the deep philosophical problems of L. Ulytska's works, noting that the author raises issues of life and death, the meaning of life, the mission of a person, relationships between people, love, duty, freedom, human responsibility for those who live beside you, etc. (N. Yehorova, T. Skokova, M. Knurowska).

In the second part – "Existential problems and ways to solve them in L. Ulytska's novel "The Kukotsky Enigma" – it has been proposed an analysis of this work concerning the peculiarities of the implementation of existential problems in it. It was found out that the central problem in the novel is the problem of life and death. The writer focuses on the beginning of life (the moment of birth) and its end (physical death), as well as on a person's attitude to these events. The

novel raises the issue of the life after death, and therefore the writer's interest centers around the problem of preparing for a disembodied existence and the mystery of the great passage.

It has been found out that among a number of problems presented in the work, the problem of a person's search for the meaning of life and his place in this world is also important. Through the depiction of characters and events, the writer tries to find answers to questions that have worried a person long since – “What to do?” and “What should I do?”. For the author of the novel, the existential categories of loneliness, isolation and impasse are important.

The chronotope of the novel “The Kukotsky Enigma” has been analyzed and also its types were identified and characterized: *topographic* (external), which is represented by landscape characteristics and physical loci where the characters are located; *psychological* (or internal), which concerns the characters' internal space-time continuum which reflects both the statics and dynamics of their emotional and sensory state; *oneiric*, which is represented by the space-time continuum of the characters' dreams and the so-called third state; *infernal*, which is formed by various loci with mortal semantics. The correlation of internal and external chronotopes has been established. In the context of the novel under study, the chronotope is marked by ambivalent semantics on the basis of vitality – mortality. It was found out that on a metaphorical level, the space-time continuum of the novel represents the categories of aging and dying, breakup, withering, loneliness, doom and impasse.

The oneiric space and off-plot elements of the novel were characterized, in which we have noticed a frequent use of biblical and literary allusions, referring readers both to well-known concepts about death and life after death, and to texts that make up the treasury of world culture. Attention is focused on the symbolism and imagery of the oneiric space and off-plot elements. A correlation between the images and the motives encoded in them have also been established: the image of sand – the motif of purification, the image of a ball – the motif of cyclicity, the

image of a road – the motif of searching for truth, the image of a bridge – the motif of testing, the image of a mask – the motif of concealment, etc.

The presence of intertextual connections between the novel “The Kukotsky Enigma” and Dante Alighieri's “Divine Comedy” has been ascertained. The “intersection points” of these works were highlighted, which are manifested at the level of elements of the motif complex (the motif of gloom and darkness, road and journey), as well as at the level of landscape images (in one of the episodes of the mystical second part of the novel “The Kukotsky Enigma”, the space is organized according to the structure of hell in Dante's “Divine Comedy”).

The correlation of the novel “The Kukotsky Enigma” with the novel “Nausea” by the French existentialist writer J.-P. Sartre has been established. It is noted that the allusive element in L. Ulytska's work is the motive of nausea, which in both cases represents the rejection of previous knowledge, which under new conditions seems wrong, superfluous and even burdensome to the characters. It is noted that the highest stage of the process of characters' internal transformation is insight and the obtaining of a new “Me”. We have studied close to Sartre's images-symbols that were embodied in the novel “The Kukotsky Enigma”: tornado-whirlwind, fog-haze, abyss-downfall, the image of the living dead, the image of a mask, etc. It is emphasized that one of the allusive elements in the novel under study is the image of saving music (this is one of the leitmotifs of Sartre's novel), and, as in Sartre's work, this music is jazz.

The third part – “Existential problems as the semantic center of L. Ulytska's novel “Daniel Stein, Interpreter” – is devoted to the analysis of the named novel, in which problems of an existential nature are dominant. The article describes a number of existential issues that the author raises in his work – faith and unbelief, life and death, personal freedom and responsibility.

It is noted that one of the central ideas of the novel is the affirmation of the value of human life, and through the prism of this idea, the categories that, according to L. Ulytska, are the quintessence of human existence are highlighted: faith, freedom, happiness, inner harmony, etc. One of the leading ones in the novel

is the problem of faith and its significance in human life. This is directly related to the fact that the main character of the work is a catholic priest. The writer sees in faith the support that can save a person, prevent him from falling into the abyss of despair or commit suicide. In the context of the novel under study, faith helps the characters to organize their lives, overcome difficulties and survive difficult times.

Analysis of the peculiarities of L. Ulytska's interpretation of the problem of life and death in the novel "Daniel Stein, Interpreter" allows us to state that the writer does not consider these two phenomena separately from each other. Understanding the indissoluble connection between life and death, interpretation of the death as a transition to a disembodied existence is an important element of the author's worldview. The thanatological reflection represented in the novel is designed to help a person overcome the fear of death, build a new model of life aimed at spiritual uplift. The novel states the idea that those who entrust their lives to God are not afraid of anything.

Analysis of the problem of freedom has shown that the novel "Daniel Stein, Interpreter" presents different types of freedom: internal and external freedom, real and unreal, beneficial and unnatural. Highlighting the problem of freedom, L. Ulytska postulates the idea that freedom is an important and integral component of human life, because it makes it full and harmonious. In the context of the novel under study, the problem of responsibility borders with the problem of freedom. The writer considers these two categories in an indissoluble connection and focuses on the inevitability of the burden of responsibility for actions that were committed in the desired freedom.

The essence of the concept of "situation on the edge", which is one of the key concepts in the philosophy of existentialism has been highlighted. A number of such situations are identified and characterized in the novel "Daniel Stein, Interpreter", which are represented in the work by two vectors – war and diseases. It is noted that in such a small variety, the author concentrates extremely important information on the impact of crisis situations on a person. The internal transformations that occur with characters in "situations on the edge" – rethinking

of moral values, changing life priorities and worldview in general have been analyzed.

The forms and ways of psychologism in the novel “Daniel Stein, Interpreter” have been considered. It is found out that the direct form of psychological representation is dominant in the work. This is due to the peculiar structure of the novel, which consists of diary entries, letters, fragments from biographies, press cuttings and interviews, transcripts of audio recordings, and interrogation protocols. All this allowed the author to characterize it as a “book-collage”. In accordance with this, the leading method of psychologism is psychological self-analysis.

The conducted research allows us to conclude that existential problems in L. Ulytska’s work take up an important place, and in the novel “Daniel Stein, Interpreter” they become a semantic center, subordinating problems of a more private order.

Keywords: L. Ulytska, existential, problem, novel, chronotope, life, death, oneiric, intertextual, motive, “situation on the edge”, forms of psychologism.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові статті, що містять основні результати досліджень (фахові видання):

1. Коврига Ю.В. Особенности осмысления творчества Людмилы Улицкой современной критикой. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство.* 2013. Вип. 4. № 76. Ч. I. С. 93–98.

2. Коврига Ю.В. Лексические средства номинации пространства смерти в романе Л. Улицкой «Казус Кукоцкого». *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство.* 2014. Вип. 3. № 79. Ч. II. С. 157–165.

3. Коврига Ю.В. Танатологические приметы хронотопа романа Л. Улицкой «Казус Кукоцкого». *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство.* 2015. Вип. 3. № 82. С. 48–60.

4. Коврига Ю.В. Вставная новелла в романе Л. Улицкой «Казус Кукоцкого» в аспекте литературоведческой танатологии. *Мова і культура.* Київ, 2017. Вип. 20 (188). С. 27–32.

5. Коврига Ю.В. «Пограничные ситуации» и их роль в выявлении подлинной сущности человека в романе Л. Улицкой «Даниэль Штайн, переводчик». *Вестник Университета имени Альфреда Нобеля. Филологические науки.* Днепр, 2019. № 2 (18). С. 161–169.

6. Коврига Ю.В. Джазовая мелодия в романах Ж.-П. Сартра «Тошнота» и Л. Улицкой «Казус Кукоцкого»: к проблеме интертекстуальных связей. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки.* 2020. № 1. Ч. II. С. 114–121.

Наукові статті, що містять основні результати досліджень (нефахові видання):

7. Коврига Ю.В. Онейрическое пространство романа Л. Улицкой «Казус Кукоцкого». *Актуальные научные исследования в современном мире*. Переяслав-Хмельницкий, 2018. № 6 (38). Ч. 2. С. 105–113.

8. Коврига Ю.В. Внутренний мир персонажей как ключ к осмыслению экзистенциальных проблем в контексте романа Л. Улицкой «Даниэль Штайн, переводчик». *Актуальные научные исследования в современном мире*. Переяслав-Хмельницкий, 2019. № 5 (45). Ч. 5. С. 24–33.

Наукові статті, що містять додаткові результати досліджень (зарубіжні видання):

9. Коврига Ю.В. Мотивы и образы «Божественной Комедии» Данте Алигьери в романе Л. Улицкой «Казус Кукоцкого». *Modern scientific challenges and trends*. Warsaw, Poland. 2018. Issue 1. Part 2. С. 78–82.

10. Коврига Ю.В. The problem of life and death in L. Ulitskaya's novel "Daniel Stein, interpreter". *Proceedings of International Scientific Conference*. Riga, Latvia, 2020. P. 48–52.

Наукові публікації, що засвідчують апробацію результатів дослідження (тези):

11. Коврига Ю.В. Творчество Л. Улицкой в оценке критиков. *Матеріали Вісімнадцятих міжнародних читань молодих вчених пам'яті Л.Я. Лівшиця* (м. Харків, 26–27 лютого 2013 р.). Харків. 2013. С. 81–82.

12. Коврига Ю.В. Подвійне кодування роману Л. Улицької «Казус Кукоцького». *Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ХНАУ ім. В.В. Докучаєва* (м. Харків, 6 квітня 2018 р.). Харків. 2018. С. 103–105.

13. Коврига Ю.В. Популярна танатологія у творах Л. Улицької. *Матеріали університетської підсумкової науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і здобувачів наукових ступенів ХНАУ ім. В.В. Докучаєва* (м. Харків, 19–20 берез. 2019 р.). Харків. 2019. С. 103–105.

14. Коврига Ю.В. О некоторых особенностях изображения внутреннего мира персонажей романа Л. Улицкой «Даниэль Штайн, переводчик». *Наука та освіта у дослідженнях молодих вчених: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 22 квітня 2019 р.). Харків. 2019. С. 91–93.

15. Коврига Ю.В. Проблема личной свободы в романах Л. Улицкой «Казус Кукоцкого» и «Даниэль Штайн, переводчик». *Ціннісні орієнтири в мистецькому просторі – індивід і соціальний контекст. Лінгвістика. Літературознавство. Methodика викладання мови і літератури. Міждисциплінарні дослідження (психологія, соціологія, історія, політологія, філософія): тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю* (м. Харків, 9 квітня 2020 р.). Харків. 2020. С. 39–40.

16. Коврига Ю.В. Категорія буття в контексті романів «Нудота» Ж.-П. Сартра і «Казус Кукоцького» Л. Улицької. *Матеріали університетської підсумкової науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і здобувачів наукових ступенів ХНАУ ім. В.В. Докучаєва* (м. Харків, 01–02 липня 2020 р.). Харків. 2020. С. 87–89.

17. Коврига Ю.В. Самоубийство как способ освобождения от гнетущего бытия (на материале романа Ж.-П. Сартра «Тошнота» и Л. Улицкой «Казус Кукоцкого»). *Науково-методична спадщина Л.П. Черкасової: продовження традиції: Матеріали Всеукраїнських наукових читань, присвячених пам'яті Леніни Павлівни Черкасової* (м. Харків, 21 травня 2020 р.). Харків. 2020. С. 139–143.

18. Коврига Ю.В. О роли веры в жизни человека (на материале романа Л. Улицкой «Даниэль Штайн, переводчик»). *Фрізманівські читання: науково-методична спадщина, продовження традицій: Програма і тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції* (м. Харків, 24 вересня 2020 р.). Харків. 2020. С. 47–48.

19. Коврига Ю.В. Концепт самопожертвования в романе Л. Улицкой «Даниэль Штайн, переводчик». *Філологічні науки в системі сучасного*

гуманітарного знання ХХ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25–26 грудня 2020 р.). Одеса. 2020. С. 26–30.